

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАНЬ У СИСТЕМІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статтє обосновується суцність интеграционного подходу к инструментально-исполнительской подготовке студентов педагогического университета с учетом работы с разнообразными школьными коллективами.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка, интеграционный подход, междисциплинарное взаимодействие.

Характерною особливістю професійної підготовки сучасного вчителя музики є організація його навчання у педагогічному університеті за двома кваліфікаціями – учитель музики і художньої культури. Така система підготовки є складним процесом і відзначається багатоаспектністю навчальної діяльності студентів, побудована на взаємодії двох комплексів мистецьких дисциплін: перший об'єднує фахові предмети музично-теоретичного, інструментально-виконавського та вокально-хорового циклів, другий складають предмети мистецтвознавчого напрямку (художня культура, етика та естетика з методиками викладання, що включають історію літератури, образотворчого мистецтва, театру і архітектури, а також основ матеріальної культури). Вивчення матеріалу за таким величезним обсягом і складністю може бути плідним тільки на основі його інтеграції і спрямування у загальне культурологічне русло. Усі структурні компоненти цієї системи утворюють інтегративну цілісність, мають єдину внутрішню організацію, спільні принципи і спільну мету – формування готовності студентів до музично-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та інших закладах освіти.

Незважаючи на розробленість питань інтеграції знань у професійній підготовці фахівців мистецького профілю, ще існують проблеми застосування інтегративного підходу в окремих видах фахової підготовки майбутніх учителів. Так, потребує окремого дослідження процес формування готовності майбутнього вчителя музики до інструментально-виконавської діяльності на основі інтегративного підходу, тобто формування мобільної системи фахових знань і вмінь, яка б поєднувала знання широкого кола різножанрового інструментального репертуару з концертмейстерськими та ілюстраторськими навичками, необхідними для роботи з шкільними хореографічними колективами. Наявність такої проблеми і визначила актуальність даної статті.

Інтеграційні процеси в освіті знайшли відображення у наукових працях вітчизняних дослідників (Н.Буринська, Л.Васіна, С.Гончаренко, І.Козловська, К.Колесіна, Ю.Мальований, О.Марущак, Е.Носенко, Г.Падалка, В.Разумовський, О.Сергєєв, М.Сова, О.Соколова, В.Фоменко, О.Холоденко та ін.). Оновлення змісту професійного навчання на принципах інтегративного підходу розкривається у працях І.Яковлева, Є.Яворського, М.Костюкова. Нові технології навчання з позицій інтегративного підходу розглядають М.Кадемія, Н.Талалуєва, В.Волгов та ін.

Спираючись на ці дослідження, вважаємо за необхідне обґрунтувати теоретичні основи застосування інтегративного підходу у системі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики.

Інтегративні тенденції як суттєва ознака сучасного наукового та прикладного знання, набуває особливого значення за умов інформаційного переваження навчально-пізнавального процесу. Інтеграція знань у професійній підготовці майбутнього вчителя музики є динамічним та безперервним процесом, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань та виявлення їх специфіки, що передбачає застосування адекватних форм, методів і засобів навчання.

Основним компонентом системи професійних знань є інформаційний блок (теоретична складова або тезаурус). На його основі в процесі онтогенезу особистості будується підсистема діяльності (практична складова), що складається з трьох блоків: мети (аксіологічний), завдань (проблемний), методів (методичний), які постійно вдосконалюються під впливом нової інформації і внаслідок особистої творчо-пошукової діяльності [1, с.68].

Досліджуючи процес інтеграції професійних знань, важливо знати, заради якої майбутньої діяльності організується процес формування і засвоєння нових знань. У педагогіці вся теорія навчання спрямована на передавання знань від учителя учням. Процес формування знання (особливо інтегративного) залежить також від особистісної активності суб'єктів навчання. Знання можна передавати лише тоді, коли учень їх „бере”, тобто виконує якісь дії з ними [4, с.58]. Метою діяльності майбутніх учителів музики і художньої культури є передача вихованцям накопиченого людського досвіду, сконцентрованого у творах мистецтва, відтворення художніх і моральних цінностей людства,

що містяться у світовій художній культурі. В єдиному руслі загального процесу художньо-естетичного навчання й виховання учнів вирішуються проблеми просвітництва та індивідуального творчого розвитку особистості.

Процес підготовки майбутніх учителів музики і художньої культури практично поєднує два основні підходи до вивчення мистецьких дисциплін: предметний та інтегративний. Предметний зміст навчання є необхідним для глибокого розуміння специфічних ознак окремого виду мистецтва. При цьому відбувається накопичення знань про засоби виразності й особливості художньої мови в одному з видів творчості. Комплексне і синтетичне вивчення мистецтв на основі інтеграції розкриває процеси взаємопроникнення засобів виразності, їх трансформації в єдине ціле, створює умови для активізації уяви, асоціативного мислення, збагачення чуттєвої сфери особистості [3]. Викладене дає змогу розглядати поняття інтеграції як розвивальне явище та прогнозувати виникнення нових форм його використання.

Досліджуючи процес формування в студентів мобільної системи фахових знань і вмінь, необхідної для роботи з шкільними хореографічними колективами, важливо обґрунтувати процес інтеграції специфічних інструментально-виконавських прийомів (концертмейстерських, ілюстраторських) у систему музично-теоретичних, музично-історичних та загальномистецьких знань, необхідних для створення різноманітних музично-хореографічних композицій.

Інтеграція не є одностороннім зовнішнім обміном інформацією, це процес взаємодії. У науковій літературі він тлумачиться як дія об'єктів один на одного та їх взаємна зумовленість, універсальна форма зміни станів об'єктів або їх взаємоперехід, виникнення нового об'єкту в результаті перетворення іншого. Взаємодія є видом безпосереднього та опосередкованого, зовнішнього та внутрішнього, істотного та неістотного, функціонального відношення чи зв'язку. Вона визначає існування і структурну організацію матеріальної системи, її властивості, об'єднання з іншими об'єктами в систему вищого порядку. Взаємодія є основою всезагального зв'язку і взаємозумовленості явищ та об'єктів, причиною руху й розвитку[2].

З гносеологічної точки зору взаємодія у цілісній системі знань є процесом взаємовпливу, взаємозв'язку і взаємовідношень між поняттями, ідеями, теоріями, концепціями, методами пізнання, універсальною формою їх розвитку і оновлення. Взаємодія супроводжується взаємним відображенням логіко-гносеологічних структур знання, у результаті чого вони зазнають певних змін.

У контексті інтеграції взаємодія виступає інтегруючим чинником, за допомогою якого відбувається об'єднання частин у певний тип цілісності. Розкриваючи сутність художніх взаємодій, зазначимо, що вони становлять різноманітні процеси дії одних художніх явищ на інші, їх взаємозв'язки, взаємовплив, взаємоперехід між елементами розвиваючих мистецьких систем, різні форми культурного діалогу.

Існують численні форми художньої взаємодії. Серед них – генетичні, змістові, формальні, морфологічні, структурні, функціональні, динамічні, статичні тощо. Необхідність виявлення структурної специфіки художніх взаємодій, встановлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків між елементами мистецьких систем, завдяки яким виникають якісно нові інтегральні утворення, зумовлюють потребу класифікації взаємодії у художніх системах. Їх розподіляють на *внутрішньовидові* та *міжвидові* форми.

До внутрішньовидових форм належать такі, в яких взаємодія між художніми об'єктами відбувається всередині певного виду мистецтва (між традиціями, стилями, жанрами, елементами мови, темами, образами).

У міжвидовій формі художня взаємодія здійснюється між окремими видами мистецтва. Наприклад, відбувається збіг особливостей художнього мислення поета і живописця, романіста і музиканта, стають подібними їх світогляд, основні принципи естетичного ставлення до світу або культурні орієнтації. На цій основі виникає стилістична близькість О. Блока і М. Врубеля, І. Франка і Я. Степового, Й. Баха і Мікеланджело [2].

Ці положення є актуальними для нашого дослідження, адже процес формування навичок музично-інструментальної роботи з різноманітними шкільними творчими колективами (хореографічними, вокально-хореографічними, естрадними гуртами тощо) і є поєднанням внутрішньовидової та міжвидової форм художньої взаємодії.

Так, наприклад, поєднання окремих музичних творів в одну композицію із застосуванням знань з історії музики, аналізу музичних форм, гармонії – це внутрішньовидова форма художньої взаємодії, тобто міждисциплінарна інтеграція, яка об'єднує імпровізацію та елементи композиції, а забезпечення музичного супроводу до класичного, народного, бального чи сучасного танцю на заняттях шкільних хореографічних колективів є міжвидовою формою художньої взаємодії. Цей складний вид інструментально-виконавської діяльності потребує не лише вільного володіння інструментом

(фортепіано, акордеоном, баяном, синтезатором), а й знання принципів організації репетиційного процесу у хореографічному колективі, хореографічної термінології, культурних традицій, мистецьких стилів і жанрів різних епох.

Інтегративні процеси в системі інструментально-виконавської підготовки здійснюються на декількох рівнях. Перший рівень – це поєднання трьох аспектів даного виду фахової підготовки – теоретичного, методичного і практичного, кожен з яких виконує свої специфічні функції. Так, теоретична підготовка, поєднуючи в собі психолого-педагогічну і фахову, спрямована на озброєння студентів знанням основ педагогіки і психології, дає глибокі та всебічні знання спеціального характеру (музично-історичного, музично-теоретичного, художньо-естетичного). У процесі методичної підготовки студенти вивчають фахові методики, які забезпечують їх готовність до навчально-виховної роботи в загальноосвітній школі та інших закладах освіти. В ході практичної підготовки майбутні вчителі музики опановують практичні навички та прийоми, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

Другий рівень – це міждисциплінарна інтеграція, яка передбачає взаємодію структурних компонентів (навчальних дисциплін) системи інструментально-виконавської підготовки студентів. Цю складну предметну структуру можна представити в такій послідовності: основний музичний інструмент; додатковий музичний інструмент; акомпанемент та імпровізація (або концертмейстерський клас); хорове диригування (на заняттях якого обов'язково вивчається гра хорових партитур на фортепіано з використанням специфічних аплікатурних прийомів); методика викладання вокалу (до переліку вимог з цієї дисципліни входить гра на фортепіано вокальних вправ різної фактури з модуляціями у всі тональності); шкільний пісенний репертуар; історія музики (вітчизняна й зарубіжна); музично-теоретичні дисципліни (гармонія, поліфонія, аналіз музичних творів); методика музичного виховання; історія та методика художньої культури; педагогічна практика.

Міждисциплінарна інтеграція забезпечує таку єдність цілей, функцій змістових і структурних елементів предметів, яка, реалізуючись у навчально-виховному процесі, сприяє узагальненню, систематизації та міцності знань, виробленню узагальнених умінь і, в кінцевому підсумку, – формуванню готовності до здійснення багатоаспектної професійної діяльності.

За своєю сутністю дана категорія має поліфункціональну комплексну природу, а це означає, що встановлення міжпредметних зв'язків приводить до якісних змін не тільки у змісті навчання, але й у системі методів і організаційних форм. У результаті формування знань на міжпредметній основі підвищується їх світоглядне значення, зростає пізнавальний потенціал студентів, об'єктивно розширюються можливості реалізації розвивальних, освітніх і виховних функцій навчання.

Зауважимо, що міжпредметні зв'язки виражають найбільш загальні і важливі напрями взаємозв'язків науки і мистецтва, теорії і практики, відображених у змісті педагогічної освіти. Тому їх можна розглядати як дидактичну умову забезпечення системності змісту освіти, викладу навчального матеріалу, створення комплексних проектів та організації пізнавального процесу. На жаль, освітня галузь „Мистецтво” в педагогічних вузах ще не стала цілісною інтегративною системою. Така ситуація потребує розробки механізмів єднання музики, образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, хореографії, літератури, театру, кіно, а також їх інтегрування з іншими освітніми галузями, зокрема з суспільними науками.

Отже, однією з умов оптимізації процесу інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики є застосування інтегративного підходу. Інтеграція забезпечує таку єдність цілей, функцій змістових і структурних елементів предметів, яка сприяє узагальненню, систематизації та міцності знань, виробленню системи узагальнених умінь і формуванню готовності до здійснення багатоаспектної професійної діяльності.

Література

1. *Гончаренко О.* Культурологія і проблеми інтегрованого навчання учнів // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. - № 2. – С.66-70.
2. *Сова М.О.* Інтеграція художньо-культурологічних знань у системі професійної підготовки вчителя гуманітарних дисциплін: Дис. ... д-ра пед. наук, 13.00.04. – К., 2006.
3. *Соколова О.В.* Методичні основи інтеграції мистецьких знань у підготовці майбутніх учителів музики і художньої культури: Дис. ... канд. пед. наук, 13.00.02. – К., 2004.
4. *Тализіна Н.Ф.* Формування пізнавальної діяльності молодших школярів. – М.: „Просвещение”, 1998. – 174 с.